

8.

HLADOMOR. VYMAZÁVÁNÍ PAMĚTI

Informační blokáda byla důležitým nástrojem při realizaci Hladomoru jako genocidy na Ukrajině. Informace o masovém umírání hlady, jež by se dostaly za hranice, mohly nejen pokazit mezinárodní image Sovětského svazu, který právě ve 30. letech začal aktivně budovat diplomatické vztahy se západními zeměmi, ale i vyústit ve snahy pomoci hladovějícím.

Právě významná mezinárodní publicita hladu v letech 1921 a 1922 umožnila poskytnout obětem nezbytnou pomoc, která mnoho lidí zachránila před smrtí. V letech 1932 a 1933 k tomu nemělo dojít. Ti, které Stalin odsoudil k smrti hladem, museli zemřít. Proto vojenské obležení postižených oblastí, které mělo zabránit úniku z hladomorného ghetta, efektivně doplňovala zeď mlčení, skrz níž nesmělo proniknout jediné slůvko pravdy.

Přesto se v roce 1932 objevily publikace britských novinářů Garetha Jonese z londýnských *Timesů* a Malcolma Muggeridge z listu *The Guardian*, kteří na vlastní nebezpečí riskovali cestu po ukrajinských vesnicích a hrůzné scény, jichž byli svědky, pak popsali. V reakci na to Sovětský svaz zasadil světu informační úder. Jako efektivní nástroj byl zneužit známý americký novinář z *The New York Times* Walter Duranty. Držitel Pulitzerovy ceny za rok 1932, kte-

Продстариим всех стран, соединяйтесь!

СТРОГО СЕКРЕТНО.

ВСЕСОЮЗНАЯ КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ (большевиков).
ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ.

№ П116/16-рс.

16. IX. 1932 г.

Ч Л Е Н А М Ц К К В К П (б)

Тов... *Иванов, Иван, В. А.*

Выписка из протокола № 116 заседания Политбюро ЦК.

16. - Инструкция по проведению закона об охране общественной собственности.

(ИД от 8. IX. 32 г., пр. № 115, п. 5).

Утвердить текст инструкции Верховода СССР, прокурора Верховода СССР и ОГПУ по проведению в жизнь закона об охране общественной собственности (см. приложение).

СЕКРЕТАРЬ ЦК.

И. Гамарник

аф.

31. Výpis s pokynem o schválení smutně proslulého zákona „o pěti kláscích“ s podpisem Josifa Stalina. 16. března 1932.

32.-35. Hladomor na charkovských ulicích. Fotografie ze sbírky vídeňského arcibiskupa a rakouského kardinála Theodora Innitzera.

36. Jedna z fotografií Mykoly Bokaně, která se stala důvodem pro jeho obvinění z protiso-
větské propagandy.

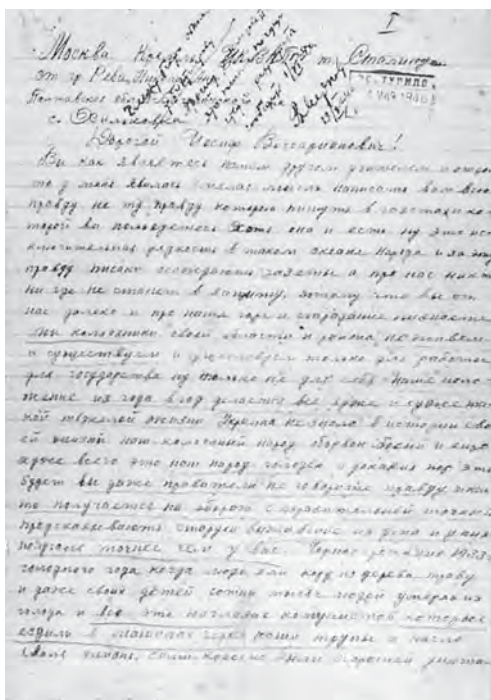
rý přes 10 let v SSSR žil, a jak sám přiznal v soukromých rozhovorech, věděl velice dobře o strašlivém hladu, veřejně Hladomor popřel a nazval ho výmyslem.

Stalinovo „v Sovětském svazu není hlad!“, verbalizované ústy Durantyho, znělo pro mnoho západních politiků přesvědčivě. O to víc, že chtěli věřit těmto slovům, aby co nejdříve nastavili „vzájemně prospěšné hospodářské vztahy“ se státem připraveným pod cenou prodávat obilí zabavené vesničanům a ve velkém nakupovat průmyslová zařízení.

Sovětské bezpečnostní orgány důsledně sledovaly německé, italské a japonské konzuly, kteří se zajímali o situaci na Ukrajině a mohli o hladu informovat za hranicemi SSSR. Kromě toho dovedli čekisté obratně „filtrovat“ potřebné údaje. V srpnu 1933 navštívil Ukrajinu bývalý francouzský premiér Édouard Herriot doprovázený tře-

mi dalšími francouzskými politiky. Tato návštěva byla považována za důležitý krok ve zviditelňovací kampani, která měla potvrdit efektivitu intenzivních stalinských reform. Proto sovětští následovníci knížete Potěmkina pracovali bez ustání.

Podle informací oděského oblastního oddělení GPU se francouzští politici po celou dobu nacházeli pod přísným dohledem bezpečnostních pracovníků, kteří určovali trasu jejich cesty a organizovali pro ně setkání se „šťast-

37. Dopis kolchozníka Mykoly Revy Stalinovi.

nými kolchozníky“. Vesničané jim vyprávěli o svých „sytých životech“: dostávají denně 15 kg obilí, k tomu ovoce a zeleninu, mají právo na sad, zahradu, dobytek, dostávají pro ně krmení, teplé jídlo přiváží kolchozníkům vedení přímo na pole. Jako důkaz, že žádné problémy s potravinami neexistují, kolchozníci ukazovali „sýpky přeplněné obilím“. Závěrem „šťastní Ukrajinci“ Francouzům darovali ukrajinské vyšivané košile a rušnyky, což mělo zřejmě poukazovat na to, že kolchozníci mají nejen dostatek chleba, ale i duchovního bohatství díky svým lidovým tradicím. Výsledkem bylo potěšené konstatování tajné služby, že pan Herriot vyjadřoval své nadšení nad tím, co viděl na slavnostních recepcích, a dělal si do svého zápisníku příslušné poznámky. Francouzští novináři zaslali svým redakcím reportáže, pod něž se mohli podepsat i samotní čekisté.

Těžká informační blokáda kolem hrozivého hladomoru pokračovala i poté, co skončil. Nyní bylo jejím hlavním cílem zatajit obrovský rozsah tohoto zločinu. Prudký pokles populace v té době byl zřejmý všem. Kolchozník Mykola Reva ve svém dopise Josifu Stalinovi, kterým chtěl naivně „vůdci národů“ otevřít oči ohledně hladomoru, píše, že v roce 1941 měli jít do školy pouze tři prvňáci. Tento pokles populace se nemohl neprojevit ve statistikách. Proto lednové sčítání lidu v roce 1937 surově kontroloval NKVD. Navzdory tomu výsledky sčítání komunistům nevyhovovaly: viditelné ztráty obyvatelstva byly stále příliš vysoké. Proto byla data nejprve utajena a následně významná část zničena. Posléze byli odstraněni i úředníci, kteří se na sčítání lidu podíleli – byli obviněni ze spiknutí a škodlivé protisovětské činnosti.

V roce 1941 byly v Kyjevě zničeny tisíce složek Národního komisariátu ochrany zdraví z počátku 30. let, které mohly obsahovat informace o hladu. Neměl zůstat jediný dokumentární materiál obsahující informace o tragédii. V důsledku toho se do současné doby zachovaly téměř výlučně tajné dokumenty – sovětský režim považoval označení dokumentů razítkem „tajné“ za spolehlivou záruku nedostupnosti informací, a proto je nelikvidoval.

Vzpomínky na Hladomor měly být vymazány nejen z oficiálních dokumentů, ale také z paměti svědků tragédie. Čekisté proto brutálně pronásledovali každého, kdo se snažil tyto vzpomínky uchovat, nebo je ještě navíc předat někomu dalšímu. Osud Oleksandry Radčenko, která byla odsouzena za to, že si psala deník, byl pravidlem, nikoli výjimkou. Za výše uvedený dopis dostal kolchozník Mykola Reva šest let vězení. Jeho případ není v archivu SBU zdaleka jediný: v letech 1930 až 1940 byli lidé odsuzováni za jakoukoli zmínku o Hladomoru, ať ústní nebo písemnou. Ve složkách vedených o těchto „pomlouvačích“ nalézáme „důkazy o zločinu“: dopisy, zejména adresované Stalinovi, básně nebo deníkové záznamy. Důkazem protisovětské agitace se staly fotografie nalezené u Mykoly Bokaně, obyvatele Baturynu.⁴⁷ Jedna z nich, ze dne 3. dubna 1933, obsahuje nápis „300 dní bez skývy chleba“.

Čekisté si byli jistí, že vzpomínka na Hladomor, vymazaná z dokumentů a paměti svědků, zmizela navždy. A že jeden z nejzrozsáhlejších zločinů v dějinách lidstva – genocida proti Ukrajincům – je spolehlivě utajena. Nicméně tisíce Ukrajinců, kteří tragédii přežili, se ocitly mimo do-

⁴⁷ Baturyn – městečko nedaleko Černihivu na severu Ukrajiny. Pozn. překl.

sah sovětské bezpečnosti. Dostali příležitost sdělit světu pravdu, a proto se pro komunistický režim stali nebezpečnými. V 80. letech, mnoho let po spáchání tohoto zločinu, čekisté proti ukrajinské emigraci po celém světě spustili informační válku, kterou následně zcela prohráli.